

LA UTILITZACIÓ DE LES PREPOSICIONS *A* I *EN* EN EL CATALÀ I EN EL CASTELLÀ DE LA COMARCA DEL BAIX EBRE: UN CAS DE LINGÜÍSTICA CONTRASTIVA

AURÉLIE SAFFROY

(Université de Lorraine, ROMANIA EA3465)

1 INTRODUCCIÓ

1.1 Les preposicions

Les preposicions, o «indicateurs de fonction ou monèmes fonctionnels» (Georges Mounin 2004: 169), com les anomena Martinet, són partícules invariables que solen aparèixer generalment just abans del nom i dels complements circumstancials.

Hi ha tres usos preposicionals que ens van cridar l'atenció durant l'anàlisi de diverses entrevistes amb els informants del Baix Ebre: *amb*, *en* i *a*. Mentre que la pronunciació d'aquestes tres preposicions es pot arribar a confondre en altres varietats del català, en la varietat del Baix Ebre no és rar que totes tres siguin utilitzades indistintament amb la mateixa funció.

Aragonés (1995: 64) classifica aquests tres preposicions en la categoria de les preposicions dèbils: «Les preposicions dèbils són: *a*, *amb*, *de*, *en*, *per* i *per a*». Quant a la preposició *amb*, es reconeix que el segment consonàntic final *b*, col·locat després de *m* no es pronuncia, llevat que la paraula següent comenci amb una vocal. La preposició *amb*, per tant, hauria de ser pronunciada [am] per tots els nostres interlocutors. No obstant això, encara que aquesta preposició pugui aparèixer en la llengua escrita, en la llengua oral el que trobem en lloc de la preposició *amb* és la preposició *en*.

Per il·lustrar aquest fenomen, hem seleccionat una mostra de tres dels nostres entrevistats i, amb la finalitat que sigui més representativa, hem optat per reproduir les paraules de persones de diferents franges generacionals

i que viuen a cada un dels punts de l'enquesta: «*continuo les amistats [en] tots los que estan aquí*»,¹ «*estàs [en] amics*»² o també «*parles [en] ells*».³

Aquest ús de la preposició *en* és reconegut com un tret característic de la varietat del Baix Ebre, i del tortosí en general, encara que només sigui acceptable en els registres informals de la llengua oral. En aquest sentit, Aragonés (1995: 64) assenyala que «La preposició *amb* se pot pronunciar com a *en*, però només en els registres informals. Ex.: *Parlava amb [en] tu. Café amb [en] llet*».

Com a parlar de transició entre el català nord-occidental i el valencià, aquesta varietat particular del Baix Ebre, com la resta del que es coneix com a tortosí, també pot ser explicat per un acostament morfosintàctic als parlars valencians. Veny (1998: 114) assenyala en aquest sentit que «*en supleix el valor de amb, des del s. XV (Caça en el furó, caça amb la fura)*». Aquest és un arcaisme, també present a les varietats valencianes.

Atenent això, hem optat per l'anàlisi de només dos preposicions, perquè com hem demostrat anteriorment i tal com ha assenyalat encertadament Clua (1996) en referència al tortosí, «com passa també en valencià, tots els usos de la preposició *amb* estan representats per *en*».

Per tant, el nostre objectiu en aquesta comunicació se centra a investigar l'ús de les preposicions *a* i *en* mitjançant l'observació d'aquests elements en les varietats del català i del castellà de la comarca del Baix Ebre per tal de deduir-ne el valor en cada una.

1.2 Presentació del Perelló, l'Ametlla de Mar i Tortosa

El nostre corpus, base de la nostra investigació, prové de diverses enquestes sociolingüístiques dutes a terme en la nostra àrea d'estudi, el Baix Ebre. L'elecció de l'estudi d'aquesta àrea geogràfica no és trivial i es va optar per aquesta regió de les Terres de l'Ebre, ja que es troba al sud de Catalunya i és representant del parlar tortosí. Perquè el nostre estudi fos representatiu i perquè els resultats fossin coherents i representatius, es va optar per investigar en llocs geogràficament propers, però diferents des del punt de vista sociològic. Per aquesta raó vam triar en primer lloc la ciutat de Tortosa, ja que és la capital de la comarca. Després vam completar la nostra àrea d'estudi amb un municipi catalanoparlant de la zona interior, el Perelló; i amb

1. Amb la finalitat de garantir l'anonimat dels informants, hem canviat els noms i hem utilitzat el codi següent: les tres primeres xifres serveixen per numerar els 108 informants (del 001 al 118), la xifra següent identifica la població de l'informant (1: l'Ametlla de Mar; 2: el Perelló; 3: Tortosa). La xifra que apareix a continuació ens informa del sexe de l'informant (1: home; 2: dona). Finalment, la darrera xifra indica la franja d'edat a què pertany el subjecte (1: 15/34 anys; 2: 35/49 anys; 3: 50/64 anys; 4: 65/79 anys; 5: 80/95 anys). Aquí es tracta de Javier, num. 001115.

2. Llorenç, num. 015312.

3. Jaume, num. 011211.

un poble turístic de la costa, on la població es triplica durant l'estiu, l'Ametlla de Mar. En aquest darrer cas es tracta d'un poble costaner, també conegut per *la cala* entre els seus habitants a causa del seu port natural que acull els mariners i els pescadors.

1.3 Presentació dels informants

Una vegada delimitades les poblacions a estudiar, vam centrar la nostra atenció en l'elecció dels informants. Per arribar a un major nombre de persones, en primer lloc la base del nostre estudi consta de 108 qüestionaris escrits, a partir dels quals vam seleccionar els informants que van constituir posteriorment el nostre corpus. En efecte, aquests qüestionaris poden ser vistos com un pretreball de camp. Gràcies a aquests qüestionaris també vam ser capaços d'iniciar el contacte durant una reunió informal amb els informants, cosa que va facilitar el desenvolupament de les entrevistes orals a partir de llavors. Finalment, l'enregistrament de les divuit entrevistes ens va permetre transcriure amb exactitud les paraules dels nostres grups d'interès.

2 OBJECTIUS I ASPECTES METODOLÒGICS

2.1 Objectius

Els objectius específics d'aquest treball són:

–En primer lloc, fer un inventari de l'ús de les preposicions *en* i *a* al Baix Ebre, tant en català com en castellà, i concretament en els complements circumstancials de temps i de lloc.

–En segon lloc, ens centrarem en la percepció que els nostres interlocutors tenen sobre els propis comportaments lingüístics per a intentar entendre els diferents usos d'aquestes preposicions en complements circumstancials mitjançant la confrontació de les opinions i dels fets dels nostres interlocutors.

2.2 Aspectes metodològics

Quant a la constitució del nostre corpus, és innegable que una enquesta sociolingüística sobre el terreny requereix molta preparació, esforç i concentració. Rodolphe Ghiglione i Matalón Benjamin (1998: 29), tots dos professors de psicologia, expressen en aquests termes la dificultat d'establir un estudi sociològic:

«Il est très rare qu'on puisse étudier exhaustivement une population, c'est-à-dire en interroger tous les membres: ce serait si long et si coûteux que c'est pratiquement impossible. D'ailleurs c'est inutile: interroger un nombre restreint de personnes, à condition qu'elles aient été correctement choisies, peut apporter autant d'information, à une certaine erreur près, erreur calculable, et qu'on peut rendre suffisamment faible.

Le problème est de choisir un groupe d'individus, un échantillon, tel que les observations qu'on fera sur lui pourront être généralisées à l'ensemble de la population; il faut donc que l'échantillon présente les mêmes caractéristiques que la population, qu'il soit représentatif».

Haviem de triar els nostres informants, i per això, es va utilitzar primer el mètode conegut com «mostreig per quotes». Vam quantificar el nombre d'entrevistats d'acord amb criteris específics d'edat, de sexe i de ciutat de residència, criteris que havíem quantificat utilitzant les xifres del cens obtingudes en els tres ajuntaments respectius. D'acord amb criteris sociolingüístics, els nostres informants s'agrupen d'acord amb els grups d'edats generacionals següents: 15-34 anys, 35-49 anys, 50-64 anys, 65-79 anys i 80-95 anys. A continuació, vam decidir passar un qüestionari escrit, centrat principalment en diferents actituds lingüístiques a propòsit de diferents situacions, a 36 informants de cada localitat, és a dir un total de 108 qüestionaris. Als resultats obtinguts, que constituïen la base del nostre treball, hi vam aplicar el mètode del mostreig aleatori en la distribució dels qüestionaris escrits a l'atzar, només vigilant de mantenir les característiques esmentades. D'acord amb els resultats, es va triar la sisena part d'aquestes persones per respondre a una entrevista oral, o sigui 6 per població estudiada. Els criteris de selecció provenien primer de les respostes del qüestionari escrit, de la motivació i de la disponibilitat dels informants. També vam vigilar de no seleccionar per a l'entrevista persones amb impediments auditius o de pronunciació. Aquestes entrevistes, que van tenir una durada aproximada d'una hora, ens van permetre aclarir diversos punts i, en particular, verificar la relació entre el fer i el dir dels nostres contactes, i evidentment també ens han permès caracteritzar la parla de la gent d'aquesta regió. Cal assenyalar que durant la segona fase de la investigació, ens vam trobar amb algun rebuig, total o parcial, a respondre per part d'algun informant, que ens va obligar a modificar o eliminar algunes qüestions. Aquest rebuig es va donar principalment en la gent gran que havien patit la dictadura franquista i havien viscut amb la por de la denúncia, però també en persones molt més joves que temien un judici negatiu de part nostra sobre les seves declaracions. Per facilitar la relació enquestador-enquestat amb les persones més grans, ens vam encarregar d'explicar-los detalladament el desenvolupament de l'enquesta i vam optar per deixar-los expressar-se lliurement, en lloc de fer-los les preguntes del qüestionari, amb petites intervencions per obtenir precisions quan era necessari.

El nostre mètode per tant, consistirà en l'observació d'aquestes dues preposicions en les dues llengües, per a tractar d'esbrinar-ne el valor en cada una d'elles.

3 ANÀLISI I RESULTATS

En general, les preposicions *a* i *en* poden introduir un objecte indirecte, un complement de règim verbal de certs verbs, un complement circumstancial de lloc, un complement circumstancial de temps, alguns complement d'objecte directe que es refereixen tant a éssers animats com a inanimats o un infinitiu amb valor temporal. Limitarem el nostre estudi als complements circumstancials.

3.1 Preposició *a* i *en* als complements de llocs

En la gramàtica del 1956 (pàg. 71) Pompeu Fabra assenyala:

«Els complements circumstancials de lloc apareixen introduïts per un gran nombre de preposicions i locucions prepositives... En molts casos poden emprar-se indiferentment a o en: els noms propis, l'article definit (sobretot la, les, l'), quin demanen davant seu, els primers exclusivament i els altres preferentment, la preposició a: un i algun i els demostratius (aquest, etc.), en canvi, demanen preferentment la preposició en».

La majoria de les gramàtiques catalanes actuals segueixen el patró establert amb anterioritat per Pompeu Fabra, com per exemple Antoni M. Badia i Margarit, que també observa que hom pot canviar l'ús d'una preposició, quan aquesta entra en contacte amb una paraula que comença amb vocal.

Pel que fa als nostres interlocutors, es van recollir els següents exemples del parlar tortosí i del castellà parlat en aquestes terres.

Tortosí		Castellà
a.	Viuen a Tortosa	Viven en Tortosa
b.	Van a la mar	Van a la mar
c.	Fan bici al parc	Hacen bicicleta en el parque
d.	Fan bici en aquest parc	Hacen bicicleta en este parque.
e.	Viuen en unes cases	Viven en unas casas
f.	Viuen a la capital	Viven en la capital
g.	Vindrem a casa	Vendremos a casa
h.	Entrem al cine	Entramos en el cine
i.	Entrem al pati	Entramos en el patio
j.	Sortir a la terrassa	Salir a la terraza
k.	Vius en aquesta casa?	¿Vives en esta casa?
l.	Visc al poble	Vivo en el pueblo

En vista de les diverses dades recollides, els complements circumstancials de lloc real poden ser introduïts per qualsevol de les dues preposicions febles *a* i *en*. És difícil establir una classificació específica dels diferents elements que determinen l'ús de l'una o de l'altra en la parla dels nostres informants. No obstant això, una anàlisi més aprofundida ens permet afirmar que depèn de l'element que ve després de la preposició i, com veurem a continuació, que és possible fer una distinció en funció de si indiquen moviment o no.

3.1.1 En cas de moviment

Quan el SN indica una referència espacial i hi ha en joc l'expressió de moviment, com en els casos *b* i *g* de (1), podem observar que la preposició utilitzada és la mateixa en ambdues llengües, és a dir, la preposició *a*.

No obstant això, també podem observar que en els exemples *b*, *i* i *j*, de (1), les preposicions utilitzades en els dos idiomes varien. En efecte, mentre que el tortosí conserva la preposició *a*, la varietat de castellà dels nostres informants utilitza les dues preposicions, però sembla preferir la preposició *en*.

Els exemples *d*, *e* i *k* de (1), però, demostren que el vincle entre el SV i el SN també pot ser construït en tortosí amb la preposició *a*. Podem concloure que la preposició *en* estableix el vincle quan el SN és introduït per un demostratiu o un article indefinit. Així, si volem interpretar els diversos usos de les preposicions *a* i *en* en tortosí i en el castellà del Baix Ebre en complements circumstancials de llocs en cas de moviment, podem dir que:

–En castellà, les dues preposicions *a* i *en* s'utilitzen de manera relativament homogènia, ja que totes dues apareixen en proporcions idèntiques.

–En català, la preposició *a* es fa servir sigui quina sigui la indicació de lloc (ja sigui amb moviment o sense), llevat que el SN estigui precedit per un article indeterminat o un determinant demostratiu, en aquests casos els nostres informants utilitzen la preposició *en*.

3.1.2 En cas de no desplaçament

En el cas de complements circumstancials de lloc sense desplaçament, com als exemples *a*, *f* i *l* de (1), aquests són introduïts per la preposició *en* en espanyol, mentre que aquesta funció és realitzada per la preposició *a* en tortosí.

No obstant això, de la mateixa manera que s'esdevenia en el cas de moviment, en tortosí quan no hi ha desplaçament s'usa la preposició *en* si el SN està precedit per un article indefinit o un determinant demostratiu.

Així, es pot concloure el següent:

–En tortosí: l'ús de la preposició *a* és sistemàtic excepte quan la preposició introdueix un SN amb un article indefinit o un demostratiu; en aquest cas s'utilitza la preposició *en*.

–En castellà: l'àmbit es reparteix entre les dues preposicions *a* i *en* i depèn de la frase verbal. En efecte, si s'indica moviment els parlants usen la preposició *a*. En canvi, si no hi ha desplaçament, els interlocutors utilitzen la preposició *en*.

3.2 Preposicions *a* i *en* als complements de temps

Vegem ara quin és l'ús d'aquestes dues preposicions en la introducció d'un complement circumstancial de temps.

	Tortosí	Castellà
a.	[a]n este moment	en este momento
b.	en la guerra civil	en la guerra civil
c.	a l'hora	a la hora
d.	al gener del 2011	en enero del 2011
e.	ho faré en una setmana	lo haré en una setmana
f.	ho faré a Nadal	lo haré por Navidad
g.	[a]n aquella época, lo poble era més petit	en aquella época, el pueblo era más pequeño
h.	a la tarda vaig anar de compres	por la tarde me fui de compras

Pel que fa al tortosí, la preposició *a* s'utilitza en el cas d'un esdeveniment puntual (*a*, *c*, *d*, *f*, i *h* de 2), mentre que la preposició *en* s'utilitza en els complements de temps que fan referència a un període més extens o que expressen duració (*b* i *e* de 2).

En castellà, podem observar un ús massiu de la preposició *en* sigui quina sigui la durada de l'esdeveniment. I en determinades expressions lingüístiques també hi podem trobar altres preposicions, com *por*.

En el cas dels adverbis de temps, les preposicions utilitzades pels enquestats en ambdós idiomes s'oposen perquè mentre que en tortosí s'utilitza la preposició *a* l'espanyol utilitza la preposició *en*.

4 PERCEPCIÓ DELS NOSTRES INFORMANTS SOBRE L'ÚS DE LES PREPOSICIONS A I EN EN TORTOSÍ I EN ESPANYOL

De les converses amb els nostres informants del Baix Ebre es desprèn una clara voluntat de distingir-se dels altres, principalment dels espanyols. Majoritàriament volen mostrar que el tortosí no té res en comú amb el castellà i això també afecta l'àmbit de les preposicions. Tracten de marcar les diferències, siguin les que siguin, per demostrar que no són iguals, i que són diferents d'aquells que anomenen estrangers: en aquest sentit, reforcen l'alteritat dels altres per marcar millor la seva identitat. I estableixen, d'aquesta manera, una estreta relació entre la seva llengua i la identitat col·lectiva de la regió.

Els enquestats s'apliquen per respondre respectant la norma castellana. D'altra banda, posen l'accent en els diferents usos de les preposicions, quan el cas es planteja, per preservar totes les característiques que fan del seu mitjà de comunicació una variant del català, però específica de la seva regió i sense préstecs de la llengua castellana. No obstant això, per por d'un judici negatiu de part nostra, no es permeten desviar-se significativament de la norma catalana.

5 CONCLUSIONS

Les dades recollides per a aquest estudi ens permeten extreure les següents conclusions:

Cadascuna de les dues llengües estudiades, és a dir, el castellà i el català, utilitza les preposicions dèbils *a* i *en* per a la introducció de complements circumstancials. No obstant això, i malgrat la proximitat lingüística entre ambdues llengües, per l'origen i pels contactes posteriors, l'ús d'aquestes preposicions en complements de lloc i de temps de vegades pot presentar diferències considerables.

Així, hem identificat que, en general, la varietat tortosina prefereix l'ús de la preposició *a* quan les preposicions espanyoles usen indiferentment les preposicions *a* i *en*. En tortosí, només quan el SN va introduït per un demostratiu o un indefinit es fa ús de la preposició *en*. Aquesta tendència del tortosí pot fer pensar en una causa fonètica i com indica Badia i Margarit (1962: 52), el català tendeix a «establecer una barrera silábica entre *a* y la vocal de la palabra siguiente (sobre todo si ésta es también átona)».

Finalment, si bé es podria dir que en els usos analitzats del català la utilització normativitzada de les dues preposicions *a* i *en* tendeix a presentar, en molts casos, un mateix valor semàntic i per tant poden ser utilitzades indiferentment, en la pràctica, la preposició *a* presenta un ús més universal.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARAGONÉS SALVAT, ALBERT (1995): *La llengua del Baix Ebre i del Montsià. Un model de llengua estàndard oral*. Tortosa, Consorci per a la Normalització lingüística.
- BADIA I MARGARIT, ANTONI MARIA (1962): *Gramàtica catalana* (2 vols.). Madrid, Gredos.
- BADIA I MARGARIT, ANTONI MARIA (1995): *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, diaptòpica, diastràtica*. Barcelona, éd. Proa.
- CAMPRUBI, MICHEL (1999): *Questions de linguistique romane contrastive. Espagnol, catalan, français*. Toulouse, Presses Universitaires du Mirail.
- CLUA, ESTEVE (1996): «Weak Prepositions in Tortosan Catalan: Alternation of Prepositions, Allomorphy or Phonological Process». *Catalan Working Papers in Linguistics*, vol. 5, p. 29-66.
- FABRA, POMPEU (1956): *Gramàtica catalana*. Barcelona, Teide.
- FABRA, POMPEU (1964): *Grammaire catalane par Pompeu Fabra*. Paris, éd. Les belles lettres, collection Catalonia.
- GIMENO BETI, LLUIS (1991): «El tortosí. Extensió i característiques dialectals». *A sol post: Estudis de llengua i literatura*. Volum 2, Alcoy, éd. Marfil.
- GHIGLIONE, RODOLPHE / MATALON, BENJAMIN (1998): *Les enquêtes sociologiques. Théories et pratique*. Paris, Armand Colin, 6e éd.
- MASSIP I BONET, MARIA ÀNGELS (1989): *Aproximació descriptiva al parlar tortosí*. Tarragona, Publicacions de la Diputació de Tarragona.
- MOUNIN, GEORGES (2004): *Dictionnaire de linguistique*. Paris, PUF.
- VENY, JOAN (1998): *Els parlars catalans (síntesi de dialectologia)*. Mallorca, Moll.